

dukları bildirilen ve Hz. Peygamber tarafından yıktırılan Mescid-i Dirâr da burada idi.

Resûl-i Ekrem Medine'ye yerleştikten sonra da genellikle hafta sonlarında Kubâ'yı binekle veya yaya olarak ziyaret eder, mescidinde namaz kılıp verilmekte olan Kur'an derslerini denetledikten sonra aralarında düşmanlık olan kimseleri barıştırdı. Fitne olayları sırasında bahçe sahibi bazı Kubâlılar özellikle kışları Medine'de geçirip kendilerini güvenceye almışlardı; böyle zamanlarda köyde daha çok tarlalarda çalışan işçiler kalırdı.

Hulefâ-yi Râşidîn döneminden itibaren Kubâ birçok defa imar gördü. Son imarlar Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid tarafından yapılmıştı. II. Mahmud mescidi, fakirler için yapılmış ribâtı ve Eris Kuyusu'nun yanındaki imam evini yeniledi. Abdülmecid döneminde de bozulan kısımlar onarıldı. Suudi hükûmeti ise mescidi çift minareli olarak yeni bir planla tekrar yaptırmış, yeni yollar açmış ve eski yolları genişletmiştir.

Kubâlılar veya burada bir müddet oturan kimseler "Kubâî" nisbesiyle anılır. Eflah b. Saîd, Abdurrahman b. Abbas el-Ensârî ve Muhammed b. Süleyman bunlardır. Ancak Kubâ adıyla bilinen ve biri Mekke-Basra yolu üzerinde, diğeri Fergana bölgesinde Şâs yakınlarında bulunan (Yâkût, IV, 302) iki yer daha vardır; nisbeleri karıştırmamak için bunlara dikkat etmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 46, "Şulh", 1; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 494; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 244-246, 505; III, 87; IV, 311; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevvere*, I, 40-50; Belâzûrî, *Fûtûh* (Fayda), s. 1-5; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut 1400/1980, s. 174-175; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 301-303; V, 124; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 254-255; Firûzâbâdî, *el-Megânimü'l-mü'tabe fi me'âlimi tâbe* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 323-331; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ bi-aḥbâri dâri'l-Muştafâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1374/1955, I, 174-181; Nûred-din el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 236-239; İbrâhîm Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, Kahire 1344/1925, I, 394-399; Elmalılı, *Hak Dini*, IV, 2617-2618; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 189-192; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), I, 5-12; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), I, 156-157, 258; II, 229, 301; III, 229.

HÜSEYİN ALGÜL

KUBÂ MESCİDİ

(bk. MESCİD-i KUBÂ).

KUBÂDÂBÂD SARAYI

Beyşehir gölü kıyısında bulunan Selçuklu sarayı.

I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılmış olup planı bilinen yegâne Selçuklu saray külliyesidir. İbn Bibî, sultanın sarayın projelendirilmesiyle yakından ilgilendiğini, hatta bir kroki çizerek odaların yerini bizzat tesbit ettiğini yazar. 1226-1236 yılları arasında gerçekleştirilen inşaatı aynı zamanda mimar ve nakkaş olan Emîr Sâdeddin Köpek'in yürüttüğü ve bu arada külliye içerisinde kendisi için de küçük bir saray yaptırdığı bilinmektedir.

Karşısındaki küçük adada yer alan Kız Kalesi ile birlikte sekiz dönümden geniş bir alana yayılmış bulunan (5200 m²'si kıyıda, 3000 m²'si adada) ve önceleri Bizanslılar'dan kaldığı sanılan harabelerin kaynaklarda sözü edilen Kubâdâbâd Sarayı olduğunu ilk defa yazılı belgeler üzerindeki çalışmalarıyla Konya Müzesi Müdürü M. Zeki Oral tesbit etmiş ve arkasından yaptığı sınırlı kazılarla da bunu doğrulayan bulgulara ulaşmıştır. 1965 ve 1966 yıllarında Katharina Otto-Dorn (bir ara Mehmet Önder de katılmıştır) ve 1980'den itibaren Rüçhan Arık'ın yönettiği kazılarla da sarayın ana birimleri ortaya çıkarılmıştır.

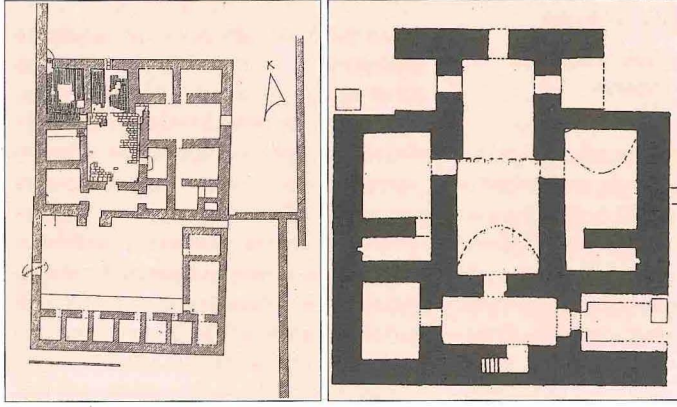
Yapılan kazılar sonucunda saray kompleksinin, alçak bir surla çevrili geniş bir alanda kısmen ayakta duran duvarları ve tonozlarıyla diğerlerinden ayrılan büyük ve küçük iki asıl sarayla göl kıyısında yer alan iki bölümlü bir kayıkhanesi ve camii, hamam, fırın, mutfak, depo, asker barınakları gibi çeşitli binalarla büyük bir av parkından oluştuğu kanaatine varılmıştır. 50 × 35 m. boyutlarındaki büyük sarayın önünde, göl yönüne doğru dörtgen ayaklarla desteklenen bir duvarın koru-

duğu 50 × 55 m. boyutlarında bir teras, güney yönünde batı duvarının ortasında taçkapının bulunduğu tahmin edilen taş döşeli bir avlu yer almaktadır. Bu avludan, üç bölümlü bir dehlizle asimetrik yerleştirilmiş değişik büyüklüklerde odaların çevirdiği sarayın ortasındaki ana avluya girilir. Burada duvarlar moloz taşlarla örülmüş ve yer yer muntazam yontulmuş taş bloklarla ve ahşap kalaslarla sağlamlaştırılmıştır. Orta salonda doğu-batı yönünde, arkadaki göl tarafına uzanan salon kısmını öndeki daha büyük bölümden ayıran 35 cm. yüksekliğinde bir set vardır ve bu setin taht salonunu teşkil eden eyvanın tabanı olduğu anlaşılmaktadır. İbn Bibî'ye göre taht salonu kabul salonuna açılmaktaydı ve aralarında, törenler sırasında sultanı topluluktan ayırmak üzere icabında çekilebilen bir perde bulunuyordu. Tabandaki döşeme tuğlaları 22 × 22 cm. boyutundadır; kabul salonunda ise döşeme olarak çeşitli büyüklükte taş levhalar kullanılmıştır. Taht salonunun bitişiğinde yine tuğla döşeli ve yüksek setli bir salon daha bulunmakta ve güney duvarı ile kısmen batı duvarında orijinal durumlarını koruyan çini sıraları dikkat çekmektedir.

Çevre köylerde bina ve bahçe duvarlarıyla mezarlıklarda bulunan, harabelerden götürülmüş çoğu mermer yapı taşları ve kazılarda ortaya çıkarılan kısımlar külliye birimlerinin zemin katları kalın, masif ve dışa karşı kapalı kâgir yapılar olduklarını göstermektedir. Büyük sarayda rastlanan üstü yassı tuğlalarla örtülü kanal kalıntıları binalarda kanalizasyon sistemi kullanıldığının somut işaretleridir. Kazı sonuçlarına göre yapılan tahminler esas ikamete ayrılan üst katlarda köşklü, cumbalı divanhaneler ve oturma odaları planlandığı, bu mekânlarda dışa, özellikle göle bakan pencerelerin bulun-

Kubâdâbâd Sarayı'nın kalıntıları

Küçük
ve büyük
Kubâdâbâd
sarayının
planları

duğu, her odada ayrıca yüklük, dolap, se-
dir ve ocakların yer aldığı yolundadır. Ele
geçen renkli cam parçaları, üst katların
pencere açıklıklarında revzen-i menkûş-
ların takılı olduğuna işaret etmektedir.

Kazılarda bulunan ve halen Konya Çini
Eserleri Müzesi'nde sergilenen stukolarla
(alçı kabartma) çiniler sarayın özenle tez-
yin edildiğini göstermektedir. Kalıpla ya-
pılan stukolar genelde hayvan ve insan
figürüdür. Taht salonunun ve odaların
duvarlarını 2 m. yüksekliğe kadar kapla-
dığı anlaşılan çiniler, Anadolu Selçuklu çini
sanatının en fazla figür çeşidine sahip
koleksiyonunu oluşturmaktadır. Sır üstü
ve sır altı tekniklerinde boyanan beyaz,
fîrûze ve patlıcan moru renklerin hâkim
olduğu çiniler üzerinde Türk usulü bağ-
daş kurarak oturan sultan ve maiyeti (ta-
mamı sakalsız), av partisi ve içki meclisi
gibi sahnelerin yanında bir kısmı sembo-
lik değer taşıyan çeşitli hayvan figürleriyle
mitolojik yaratık tasvirleri çoğunluktadır.
Bunlar arasında, klişeleşmiş geleneksel
sakalsız tiplerden farklı olarak Alâeddin

Keykubad'ı ellerinde nar veya kadeh tu-
tan sakallı bir hükümdar şeklinde tasvir
eden örneklerle göğsündeki "es-sultân"
yazısıyla onun hükümrânlığını sembolize
eden çift başlı kartal figürlü örnekler en
fazla dikkat çekenlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya* (Alâiyye), İs-
tanbul 1946, s. 77-79; a.mlf., *Konya Tarihi*, s.
185-187; H. W. Duda, *Die Seltenschukengeschichte
des Ibn Bibi*, Kopenhag 1959, s. 146, 147, 148
vd.; K. Erdmann, *Ibn Bibi als kunsthistorische
Quelle*, İstanbul 1962, s. 3, 16, 18; a.mlf., "Neue
Arbeiten zur turkischen Keramik und Serrail-
bauten des dreizehnten und vierzehnten Jahr-
hunderts in Anatolien", *Ars Orientalis*, III, Bal-
timore 1959, s. 82; Mehmet Önder, "The Exca-
vation at the Kubadâbâ Palace", *Turkish Art:
Seljuk and Ottoman Periods*, Plaistow 1967, s.
9-10; a.mlf., "Tarih Boyunca Konya Sarayları",
Konya Mecmuası, sy. 129-130, Konya 1949,
s. 11-12; a.mlf., "Selçuk Sanatında Yeni Bir
Buluş, Kubad-Abad Sarayı Kazıları", *TOK
Belleteni*, sy. 290 (1967), s. 2-3; a.mlf., "Ku-
badâbâd Çinilerinde Sultan Alaeddin Keyku-
bâd'ın İki Portresi", *STY*, III (1970), s. 121-
122; a.mlf. - K. Otto-Dorn, "Kubad-âbâd Ka-
zıları 1965 Yılı Ön Raporu", *Tet.D*, XIV/1-2/
1965 (1967), s. 237-248; K. Otto-Dorn, "Die
menschlichen Figurendarstellungen auf den
Fliesen von Kobâdabad", *Forschungen zur
Kunst Asiens in Memoriam Kurd Erdmann*, İs-
tanbul 1969, III, 39; Kamil Uğurlu, *Anadolu
Selçuklularında Mesken Tiplerinin Gelişimi*
(doktora tezi, 1984), İÜ Ed.Fak. Sanat Tarihi bl.,
s. 71-73; Rüçhan Arık, "Kubad-Abâd 1982 Çalı-
şmaları", *V. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Anka-
ra 1984, s. 301-305, 549-551; a.mlf., "Kubada-
bad 1984 Yılı Çalışmaları", *VII. Kazı Sonuçları
Toplantısı*, Ankara 1986, s. 651-656; M. Zeki
Oral, "Kubadâbâd Bulundu", *Anıt*, I/10, Konya
1949, s. 2; a.mlf., "Kubad-âbâd Nasıl Bulun-
du?", *ACİFD*, II/2-3 (1953), s. 171-209; a.mlf.,
"Kubad-âbâd Çinileri", *TTK Belleteni*, XVII/66
(1953), s. 209-210; Oktay Aslanapa, "Yeni Araş-
tırmalarda Türk Saray ve Köşklerinin Yeri", *TK*,
sy. 3 (1963), s. 23-28; Mahmut Akok, "Konya'da
Alâeddin Köşkü Selçuk Saray ve Köşkleri",
Tet.D, sy. 11/1968 (1969), s. 47-73; M. Oluş
Arık, "Kubadâbâd Sarayı", *Önasya*, IV/38, An-
kara 1968, s. 6-7; IV/39 (1968), s. 14-15; IV/40
(1968), s. 6-7.

KÂMİL UĞURLU

KUBBE

(bk. KUBA).

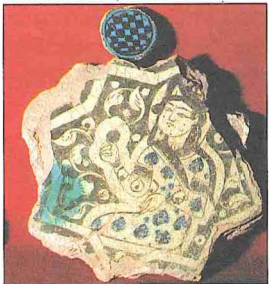
KUBBE

(القبة)

Mimaride örtü olarak kullanılan
yarım küre biçiminde unsur.

Sözlükte "kavisli, bombeli şey; göbek;
yuvarlak dam" demektir. Kelime, İslâmi-
yet'i kabul eden bütün milletlerin dillerine
aynen veya kümbet / gûmbet şeklinde
girdiği gibi İspanyolca aracılığıyla Batı dil-
lerine geçmiştir. İspanyolca'da, üstü yu-
varlak veya piramidal çift kişilik karyola
cibinliğinden hareketle yatak odasına ve-
rilen *alcoba* (el-kubbe) ismi daha sonra ay-
nı anlamda ve bunun yanı sıra "kemerli
niş, mihrap; kemerli girişe sahip geniş
mekân (salon vb.) bölmesi; kameriye" gibi
anamlarla Fransızca'ya (*alcôve*), İngiliz-
ce'ye (*alcove*), Almanca'ya (*Alkoven*), Hol-
landaca'ya (*alkoof*) ve İsveççe'ye (*alkov*)
geçmiştir.

Düz dam, kırma çatı veya külâh şeklin-
deki örtü sistemlerine göre kubbe teşkil
ettiği dışbükey kütle dolayısıyla değişik
bir etkiye sahiptir. Bunun yanında geniş
açıklıkları örtebilen teknik özelliği baki-
mından iyi bir mimari çözüm, yuvarlak
şekliyle çeşitli örtülere göre estetik de-
ğeri yüksek bir formdur. Farklı mimari
kültür çevrelerinde üslûplara kimlik ve-
ren kubbe çok eski zamanlardan beri kul-
lanılmaktadır. Yapı üzerinde çıkıntı yap-
arak yükselen kubbenin çapı, yüksekliği ve
şekli devir ve bölgelere göre çeşitlilik gös-
termiş, mimari bütünlük içinde önemli
bir belirleyici faktör halinde kendisini bel-
li etmiştir. Tarihî gelişme içinde gittikçe
büyüyen kubbe, dış görünüşte mimari
kütlenin kompozisyonunu önemli ölçüde
yönlendirirken iç mekânda yapıyı anlamlı
kılan bir kavram niteliğiyle mimariye hâ-
kim olmuştur. Ahşap, tuğla ve taş örgü
teknikleri kullanılarak mimarlık tarihi bo-
yunca denenen kubbe asıl dikkat çekici
gelişmesini Türk ve İslâm mimarisinde
ortaya koymuş, özellikle Osmanlı mima-
risinde tam ve yarım kubbeler halinde
düzenlenerek en gelişmiş şeklini almıştır.
Kubbeye hiçbir zaman iltifat etmeyen
mimari çevreler olduğu gibi bu unsura
başvuran, fakat gelişme yönünü bulama-
yan çevreler de vardır. Günümüzde orta-
ya çıkan yeni malzemelerle beton, çelik,
cam ve plastik kullanılarak inşa edilen ya-
pılarda zaman zaman geleneksel formda

Kubâdâbâd
Sarayı'nın
üster
tekniklerinde
yapılmış
insan
ve hayvan
figürlü
çini
örnekleri